HÜMEZE

١٠٤﴾ سُورَةُ الْهُمَزَةِ

Bu Hümeze Sûresidir, hiç hilâfsız Mekkîdir,

Âyetleri - Dokuzdur.

Fasılası - هـ harfidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿٢﴾ اَلَّذى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٣﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ اَخْلَدَهُ ﴿٤﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِى الْحُطَمَةِ ﴿٥﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاالْحُطَمَةُ ﴿٦﴾ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٧﴾ اَلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِ ﴿٨﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٩﴾ فِى

عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ﴾

Meali Şerifi

Veyl bütün "hümeze lümeze" güruhuna 1 Ona ki bir mal toplamış ve onu saymaktadır 2 Malı kendisini muhalled kılmış sanır 3 Hayır celâlim hakkı için atılacaktır o (tamuya) hutameye 4 Ve bildin mi hutame ne? 5 Allahın tutuşturulmuş ateşi 6 Ki çıkar gönüller üstüne 7 O kapatılacaktır onlar üstüne 8 Uzatılmış sütunlarda 9

1. ﴿هُمَزَةٍ﴾ - Sûrenin de ismi olmak münasebetiyle mealde aynen muhafazasını daha muvafık gördüğümüz bu hümeze kelimesi hemmaz, gammaz gibi hemzden mübalega sıygasıdır ki lüane, duhake gibi adeti ifade eder. Asıl mefhumu hemzi çok yapan, âdet edinenler demektir. Hemz, Kamusun beyanına göre gamz vezninde ve muradifidir. El ile cimdirmek ve dürtmek, kakmak, vurmak -Netekim mihmez, mihmaz, ya'ni mahmız, mıdıl ve çekiç veya mıdıllı değnek demek olan mıhmeze bu ma'nalardandır- ve bir

dar yere sıkıştırmak -ki hemze bu ma'nadandır. Çünkü mahrecinden sıkıntı ile çıkar- ve ısırmak ve kırmak ve yere çalmak ma'nalarına gelir. Ve şu halde hümeze bunlardan birini veya hepsini çok yapan, âdet edinen demek olur. Bu ı'tibar ile hâmiz gibi çimdikci, çekiştirici, dürtüşdürücü, kakışdırıcı, vurucu, kırıcı, atıcı, sıkıcı, ısırıcı mefhumlarını ifade edebilir. Lâkin urfı lügatte hâmiz ve hemmazdan daha mubalâgalı olarak hümaze inceden inceye veya geriden geriye istihfaf ve istihza ederek şunun bunun namusu ve haysiyyeti ile oynatıp incitmeyi, zemm-ü kadeh ile gıybet ederek ayıplayıp kınamayı, şunu bunu dürtüşdürerek öteye beriye koğuculuk etmeyi âdet ve san'at edinmiş çekiştirici gammaz ma'nasına müteâref olmuştur ki böyle olan kimseler fursat buldukça hemzin her ma'nasını yapar. Eli erdiği insanları cımbızlar, çimdikler, dürter, kakar, ısırır, çarpar gibi kırar incitir, o yolda geçinir. Onun için bu ma'naların hepsinden kinaye olarak hümeze, gammazlığı âdet ve san'at edinmiş kimselere ıtlak edilmiştir. Ya'ni asıl hakikatı el ile sıkmak, cimdirmek, dürtmek, vurmak, kırkmak iken ağızla dile ısırmak, zemm-ü gıybet ve istihfaf ile gönül incitmek ve kırmak ma'nasında kinaye olarak şayi' olmuştur. Kinayeler hakikatin de iradesine mani' olmıyacağı cihetle « كُلِّ هُمَزَةٍ » de her ma'na dahil olur.

Sh:»6087

Ya'ni gerek el ile gerek dil ile maddeten veya ma'nen şunu bunu itip kakmayı, kırıp incitmeyi âdet edinmiş gammazlar güruhunun hepsi Cehennem uçurumunda, Veyl deresinde, husran içinde kahr olmağa mahkûmdurlar vay hallerine sonra lümeze de hümeze gibidir, mızrak saplar gibi ta'n etmek, ayıblamak, ve kaş göz kırparak işaret ederek eğlence suretiyle birini diğerine göstermek ma'nalarına olan lemzden, lümeze dahi daima herkesi ta'yib etmeyi ve şuna buna ayıb ve nakîsa isnad ederek eğlenmeyi âdet edinmiş, kendini beğenmiş atak demektirki hümezeye muradif ve farklı olarak da kullanılır. Zemahşerînın beyanına göre hümezenin aslı kırıcı ma'nasından, lümezenin aslı da ta'n edici saplayıcı ma'nasındandır. Keşşafta derki: hemz, hezm gibi kesr, ya'ni kırmak, lemz de ta'n etmektir. «Lemezehu ve lehezehu» denilir. Taanehu» demektir. Murad, nâsın ırzlarını namuslarını kırmak ve gıybetlerini yapmak ve haklarında ta'n etmektir. Ve lüane, duhake gibi fuale binası onun, o kimsenin alışmış olduğu âdeti bulunduğuna delâlet eyler, şâir:

و ان اغیب فانت الهامز اللمزة

Demiştir. Daha evvel İbni cerîr de Ziyadi a'cemin: «bana mülakî olduğun zaman yalandan bana meveddet göstererek yanaşırsın ve eğer gıyabda bulunursam o vakıt da hamiz lümeze, kesilirsin» demek

olan işbu:

تدلی بودی اذا لا قیتنی کذبا و ان اغیب فانت الهامز اللمزة

Beyti ile hümeze nâsı gıybet edip bugz ettiren, lümeze de gıybet edip ta'n eyliyen demek olduğuna istişhad eylemiş ve ba'zı rivayetler nakl ederek demiştirki: İbni Abbastan: Allah tealânın veyl ile başladığı kimseler kimlerdir diye sorulduğunda «nemîme, ya'ni koğuculuk ile gezenler, dostlar arasını ayıranlar en büyük ayb arıyanlar» demiştir. Mücahidden de üç muhtelif kavil rivayet

Sh:»6088

edilmiştir. 1- Hümeze, nâsın etlerini yer olan, lümeze ta'an ve atak. 2- Bunun aksine olarak; hümeze ta'an, lümeze nâsın etlerini yer olan. 3- Hümeze lümeze birisi nâsın etlerini yer olan, diğeri ta'an, bu delâlet eylerki bu haberi tahdis eyliyenlere bu iki kelimenin te'vilinden işkâl vaki' olmuş, onun için ondan rivayet edenler ıhtilâf eylemişlerdir. Râzî de « وَلَا تَلْمِزُوا اَنْفُسَكُمْ » âyetiyle Keşşafın ifadesi üzere

beyandan sonra derki müfessirînin bunda müteaddid elfazı vardır:

BİRİNCİSİ: İbni Abbastan hümeze mugtab: gıybetçi, lümeze ayyab: ayıbcı,

İKİNCİSİ: İbni Zeydden: hümeze el ile, lümeze lisan ile,

ÜÇÜNCÜSÜ: Ebül'âliyeden: hümeze yüze karşı, lümeze arkadan.

DÖRDÜNCÜSÜ: Hümeze cehren lümeze sirren kaş ve gözle.

BEŞİNCİSİ: Hümeze lümeze nâsa hoşlanmıyacakları lakablar, dakanlar, Velîd ibni Mugîre bunu yapardı, lâkin bu riyaset mansıbına yakışmaz, döküntülerin âdetindendir. Bunda nâsın sözlerini, fiillerini seslerini güldürmek için taklid edenler de dahil olur.

ALTINCISI: Hasenden: hümeze gözünü kırparak celîsine hemz eden, lümeze ıhvanını kötülükle zikr edip ayıblayan.

YEDİNCİSİ: Zikr olunduğu üzere ibni Abbastan nemîme ile gezenler, ahbab beynini açanlar, nâsın aybını arıyanlar. Bunları nakl ettikten sonra Râzî: şu ıhtarı da yapar: bilinmeliki bu vecihlerin hepsi de mütekaribdir, bir asla raci'dir, o da ta'n ve izharı ayb ma'nasıdır. Sonra da bu iki kısımdır: ya hased ve kîn sırasında olduğu gibi cidd ile olur, yahûd da eğlence ve güldürme kabîlinden hezl ile olur. Bunlardan her biri de ya dîne ve

Sh:»6089

tâata müteallık bir emirde olur veya dünyaya teallûk eder. Bu da surete ve yürümek, oturmak, kalkmak gibi şeylere teallûk ederki envaı çoktur ve gayrı mazbutdur. Sonra bu dört kısımda izharı ayb, ba'zan hâzır için olur. Ba'zan da gaib için olur. Her iki takdirde de ya lâfz ile olur veya baş ve göz ve saire ile olur. Ve bunların hepsi nehiy tahtinde dahildir. Ancak bahis lâfzın lügatca neye mevzu' olduğundadır. Lâfzın mevzu' olduğu lâfzan menhî olur, mevzu' olmadığı da delâleten menhî olur. Peygambere teallûk edince de daha büyük cürm olur اهـ. Sahib Keşşaf birde demiştir ki: hümeze lümeze mîmin sükûniyle de okunmuştur. Bu ise gülünç şeyler, garîb ve tuhaf gevezelikler yapan zevzek maskaradır ki kendisine hem gülünür hem

söğülür اهـ. Demek ki mîmin sükûniyle olan fethiyle olanın ma'kûsu gibi bir ma'na ifade ediyor. Üstün olan fail, sakin olan mef'ul ma'nasında olmuş oluyor. Netekim « حا » nın fethiyle duhake, şuna buna çok gülen edebsize denir, « حا » nın sükûniyle duhke de çok gülünç, herkese gülünç olan maskaraya denir. Kezalik aynın fethiyle lüane, çok la'net eden, aynın sükûniyle lü'ne, çok mel'un demektir. Demekki sâkin okunan, üstün okunandan daha alçaktır. O halde üstünün zemminden daha alçağın zemmi evleviyyetle anlaşılır. Onun için âyette hümeze lümeze mîmin fethiyledir. Aşere kıraetlerinin hepsinde hattâ şazlar da dahil olmak üzere ondört kıraette mîmler üstün okunmuştur. Çünkü « اَلَّذِى جَمَعَ مَالًا » den de anlaşılacağına göre asıl murad, kendini beğenmiş, herkesten üstünlük taslıyarak âlemi eğlenircesine şunu bunu gizliden açıktan yüzünden veya arkasından eliyle veya diliyle taşlayıp inciten, namus ve haysiyyetiyle oynıyan gammazlıkla koğuculukla yüze çıkıp yaşamak, eğlenmek istiyen atagan mağrurların husranını beyandır ki bunlar daha evvelki Sûrede geçen tekâsür kendilerini ığfal etmiş olanlardandır. Bundan sonraki Sûrede ashabı fîlden bahs olunması da buna delâlet eyler.

Sh:»6090

Bunun sebebi nüzulüne gelince: İbni cerîrin Muhammed ibni sa'd tarikıyle İbni Abbastan tahricine göre:

nâsa lemz-ü hemz eder bir müşrik idi. Hasen, Verka, İbni ebî nüceymden de: Cemîl ibni âmiri cümehî hakkında nâzil oldu denilmiş. Hasen Verkadan naklen demiştirki hümeze lümeze Cemîl ibni Âmir hakkında nâzil oldu, fakat bir kimseye hass değildir. Ba'zı ehli arabiyye de bu, demiş: Arabın âmmı zikr ederek vahidi kasd etmesi kabîlindendir. Netekim sözde birisi diğerine ben seni aslâ ziyaret etmiyeceğim demesine karşı her kim beni ziyaret etmezse ben de onu ziyaret etmem denilirki maksad ziyaret etmeyeceğim diyene cevabdır. Lâkin diğerlerinin dediği gibi doğrusu maksad, hassı irade değil, lâfzın umumu vecihle bu sıfatta olanların hepsi murad olunmaktır: Mücahid de: « وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ » bir kimseye hass değildir, Demiştir اهـ. Keşşafta da derki: ahnes ibni şürayk hakkında nâzil oldu, âdeti gıybet ve vakîa idi denilmiş, Ümeyye ibni halef hakkında da denilmiş, Velîd ibni mugîre ve Resulullaha gıybeti hakkında da denilmiştir. Sebebin hass ve vaıydin âmm olarak o çirkinliğe mübaşeret edenlerin hepsine şamil olması da caizdir اهـ. Bunun zâhiri vechile umumu murad olduğuna aşağıda « اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ » diye bunlara cemi' zamiri gönderilmesi karinedir. Ancak bu « كل » ün evvel emirde şöyle müfred olarak bir bedel ile ta'rif ve tavsîf olunması da umum içinde bir hususiyyet kasd edilmiş olduğunu da anlatır, zira 2. ﴿اَلَّذِى﴾ ilh... -Müfreddir. Fakat ma'rife olduğundan nekire olan « كل » ün sıfatı olamaz. « كل » den bedel yâhud zemm üzere mansubdur. Demekki veyl ile hukmün asıl hedefi, ve kelâmın sevkinden asıl maksad budur. Gammazlığa, lemmazlığa sâık olan sebeb ve ıllet de bu demekdir ki ﴿جَمَعَ مَالًا﴾ bir mal

toplamıştır.- İbni Âmir, Hamza, Kisa'î Ebu Ca'fer, Revh Halef ve A'meş, mîmin teşdidiyle tef'il babından « جَمَّعَ » okumuşlardır ki bunda teksir ma'nası olduğundan şöyle demek olur: şuradan buradan bir mal biriktirmiştir 2. ﴿وَعَدَّدَهُۥٓ﴾ ve hep onu saymaktadır. -Ya'ni o malın hukukunu: nereden gelip nereye gitmesi lâzım geleceğini, onunla ne gibi hayırlar yapabileceğini düşünmiyerek işi gücü sade onun sayısını zabt edip çoğaltmak ve ona güvenmektir. Yâhud etrafındakilere sade onu saydırıp onunla iftihar etmek o suretle gözleri malda işleri güçleri gammazlıkta olan hümeze lümeze güruhunu başına toplıyarak kendini onlara tanıtmak, başlarına geçmektir. Çünkü o hümeze lümeze güruhunun çoğunun malı olmamakla beraber emeli gammazlıkla mal toplamak olduğundan öylelerinin başına toplanır ve onu sayarlar. Ve bu ma'naya, işaret için olmalıdır ki « اَلَّذِى » müfred olarak « كُلِّ » den bedel yapılmış « اَلَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۥ » denilmemiştir. Sonra da bunların cem'iyyetine tenbih için « عَلَيْهِمْ » diye cem'i zamiri gönderilmiştir. Maamafih « اَلَّذِى » her biri i'tibariyle de müfred getirilmiş olmak melhuzdur. Zira nekireye muzaf olan kül, külli ifradîdir. Bunlar niçin böyle yapar?. Zira 3. ﴿يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُۥٓ اَخْلَدَهُۥ﴾ sanır ki malı kendisin muhalled kılmıştır. -Kılacak değil de

kılmıştır zanneder. Öyle hayra yaramıyan, sayılmak için biriktirilmiş malın, kendini kurtarmak şöyle dursun başına belâ, felâketlerine sebeb olacağını düşünmez de o onu her tehlükeden kurtaracak, Dünyaya kazık kakdıracak, ondan öyle ahd almış, artık hulûd muhakkak imiş gibi zann eder. Bütün emellerini onun üzerine kurar. 4. ﴿كَلَّا﴾ Hayır hayır-iş öyle zann ettiği gibi değildir. İnsanı kurtaracak, hulde götürecek şey mal değil, evvelki Sûrede beyan olunduğu

Sh:»6092

üzere hakka iyman ve ılim ile ameli salihtir. ﴿لَيُنْبَذَنَّ﴾ - lâm, kasem için, nebz bir şeyi tahkîr suretiyle fırlatıp atıvermek, nun da te'kid nunudur. Ya'ni Allahü zülcelâle kasem olsun ki o mala güvenip hep onu sayıp da halkı eğlenircesine kırıp inciten, herkesin hukuk ve haysiyyetiyle oynıyan o mağrur hümeze ve lümeze, o atak gammaz herhalde kemali hakaret ve sefalet ile atılacaktır.

﴿فِى الْحُطَمَةِ﴾ Hutameye -önüne geleni kırıp geçirmek, yalayıp yutmak âdeti olduğundan dolayı bir adına da Hutame denilmiş olan Cehennemin içine. Hümeze lümeze vezninde Hutame, Karia da Haviye, narıhamiye, Tekâsürde Cehîm diye ismi geçen Cehennemin isimlerindendir. Ba'zıları dördüncü ba'zıları altıncı, ba'zıları da ikinci tabakası demişlerdir. Mevlidde: «korkarımki yerleri ola Tamu» denildiği

gibi eski türkçelerde Cehenneme Tamu denildiği cihetle burada Hutameyi Tamu diye terceme etmek de yakışabileceğinden dolayı mealde ona da işaret eyledik. Maamafih Tamu: hapishane, zindan ma'nasına olan damdan gibi görünür. Bu da « وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا » mazmununa muvafıktır. Hutame kelimesinin aslı ise kırıp geçirmek demek olan hatmdan muştaktır: Bu fuale vezni de âdat ifade ettiği için hutame: son derece kırmak adeti ve tabiati olan, ya'ni kıran geçiren demek olur. Ve Türkçemizde fülân yere kıran girdi demek de orası kırıldı, tükendi, mahv oldu ma'nasını ifade eder, Kızgın ateşin de tabiati böyle önüne geleni kırıp geçirmek, mahv etmek, ta'biri âharle yalayıp yutmak olduğundan böyle kırıp geçirci, yâhud yalayıp yutucu ateş mefhumiyle Cehenneme de hutame denilmiş demektir. Netekim ekûl, ya'ni çok yiyici obur kimseye de ateşe teşbihen hutame denir ki « كَاَنَّمَا فِى جَوْفِهِ التَّنُّورُ » sanki içinde furun var gibi her verileni yalayıp yutuyor demektir. Bir de « شَرُّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ » ta'biri vardır ki çobanların en fenası hutame olandır. Ya'ni güttüğü sürüyü kırıp geçirendir

Sh:»6093

demek olur. Burada Cehennemin hutame ismiyle söylenmesi, sureten ve ma'nen hümezeye mutabakat

içindir. Çünkü ikisi de bir vezindedir. Sâniyen Hümezede başkalarının kadr-ü haysiyyetini, gönlünü kırmak ma'nası bulunduğu gibi hutamede de kırıp geçirmek ma'nası vardır. Sâlisen hümeze lümeze de nâsı gıybet ederek « اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا » mazmunu üzere etlerini yemek ma'nası bulunduğu gibi ateşte de deriyi, eti yemek ma'nası vardır. Bundan dolayı hümeze lümezeye bir hutame ile adaleti ilâhiyye icra edilecek demektir. Lâkin bu ateşin diğer ateşlere benzemiyen bam başka bir ateş olduğu anlatılmak üzere tehvil için buyuruluyor ki: 5. ﴿وَمَآ اَدْرٰيكَ مَاالْحُطَمَةُ﴾ ve bildin mi hutame ne? -yâhud ne dehşetli hutame? 6. ﴿نَارُ اللّٰهِ﴾ o, Allahın ateşi, Allah ateşidir. -Allaha izafeti lisanımızda da Allahın belâsı dediğimiz gibi tefhıym ve tehvil içindir ki Allah tealânın gadab ve celâline bilhassa delâlet etmesi ı'tibariyle hevl-ü şiddetinin büyüklüğünü ifade eder. Ya'ni ma'lûm olan ateşlerle mukayese edilmiyecek derecede öyle celâllı ve fevkal'ade büyük bir ateş ki ﴿الْمُوقَدَةُ﴾ iykad olunmuş- Allahın emriyle yakılmış, tutuşturulmuştur. Ebediyyen sönmek bilmez. Hazreti Ali kerremallahü vechen şöyle demiştir. Ne acâıbdir o insanlar ki altından ateş kaynayıp dururken Yer yüzünde Allaha ısyan ederler اهـ. Bu günkü arzıyyatçıların nazariyyelerine göre de Arzın içindeki ateşe nazaran üzerinde bulunduğumuz kabuğu yumurtanın içine nisbetle üzerindeki iç zarı kadar ince sayılmaktadır. Fakat bu ateşin onlara benzemediği ve sade cisimler yakan bir ateş değil, maddiyyatı geçip de ma'neviyyatı saran, cesedlerden başka canlara,

gönüllere kadar çıkan bir ateş olduğu anlatılmak üzere şöyle vasf olunuyor: 7. ﴿اَلَّتِی﴾ öyle

tutuşturulmuş

Sh:»6094

bir ateş ki ﴿تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٕدَةِۖ﴾ yüreklerin, kalblerin içi merkezi demek olan Füadlerin,

ya'ni idrâk mahalli olan gönüllerin üstüne çıkar. -Tenden geçer ruhlara, ma'neviyyata muttalı' olur, çatar,

sarar, canlar yakar gerçi onları öldürmez « لَايَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى » olur, lâkin uzanır

sarar, azâb eder. Çünkü küfrün, habîs akîdelerin fena niyyetlerin menba'ı onlardır. Râzînin zikrettiği üzere

Hazreti Peygamberden rivayet olunmuştur ki: nar, ehlini yer, nihayet ef'ideye muttalı' olunca müntehî olur,

sonra Allah tealâ etlerini, kemiklerini diğer bir neş'etle iade eder اهـ. «

كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَۗ

» âyeti de buna delâlet eyler.

ITTILA', bir şey'in üzerine çıkmaktır. Ilmî olan ıttıla' ve mutalea da bundan me'huzdur. Füadların üzeri

ta'biri belli ki dimağı da ihtiva eyler. Ateşin böyle hayatın merkezi olan kalblerin içini bütün üzerinden

sarması, onlara muttalı' olması azâbının şiddetini ve ihatasını belîğ bir beyandır. Âlûsî demiştir ki: erbabı işaret bunda ruhanî azâbın şiddetine işaret olduğunu söylerler. 8. ﴿اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ﴾ muhakkak o ateş onların: o hümeze lümeze güruhunun üzerlerine iysad olunacak, ya'ni üzerlerine bastırılıp kapıları kapanacaktır. 9. ﴿فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ﴾ temdid olunmuş, uzatılmış amudlar: direkler yâhud ımadlar, dayaklar, dikmeler içinde olarak -bu, ya « مُؤْصَدَةٌ » tahtinde nara raci' « هى » zamirinden haldir. O ateşin kapıları kapanırken tazyikle açılmamak için uzun uzun dikmeler, dayaklarla dayanacak, o halde o suretle kapatılacaktır, demek olur. Bunda bir furunun içini iyice yakıp da temamen kızdırmak için kapısını sağlam dayayarak kapamak tarzında bir tasvir var demektir. Yâhud « عَلَيْهِمْ » zamirinden haldir. Bu surette evvelki ma'na olabileceği gibi bir de uzun uzun sürüklenmesi kabil

Sh:»6095

olmıyan direkler halinde tomruklar içinde kımıldanamıyacakları bir surette azâb ve işkencelerini tasvir ve beyan olur.

AMED, Bahrin beyanına göre ismi cemi', diğerlerinin beyanına göre cemi'dir. Râgıb ve ferra' amudun cem'i demiş, ebu Übeyde ı'madın cem'i demiştir. ı'mad, dayak, dayanacak şey demek olduğu cihetle mutlâka direk olması lâzım değildir. Amudun da ı'mad olması lâzım değildir. Beyinlerinde umum ve husus minvecih var demektir. Ebu Bekir, Hamze, kisâ'i, halef aynın ve mîmin zammıyle umud okumuşlardırki bunun sarîh cemi' olduğunda şübhe yoktur. Amud, ma'lûmki direk, sütun demektir. Ve kasd ma'nasına amdden me'huzdur. Bir kavmın kıvamı umuru olan ulusuna amudi kavm denilir, askerin kumandanına amudi ceyş denilir, kılıcın sırtında olan yola amudi seyf denilir. İnsanın göğsünde rehabe (korkuluk kemiği) dedikleri dil gibi kemikten göbeğin aşağısına doğru uzanan damara, kezalik insanın sırtına amudi batın denilir. Birde amud, huzün ve kederin şiddetinden direk gibi donup kalan gayet hazin ve meraklı kimseye denir. Bunlar mülâhaza edilince « عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ » o ateş gönüllerini saranların bedenlerine veya onları ihata etmiş olan zabanîlerin cesametlerine işaret de olabilir. İbni Abbastan bunların onları ihata eden ateşsütunları demek olduğu da merviydir. Hakîmi Tirmizînin Nevadirül usulde Ebu Hüreyreden mer'fuan tahric eylediği bir hadîste de şöyle vârid olmuştur: Allah tealâ usati mu'minîni nârden çıkardıktan sonra ki en uzun duran yedi bin sene duracaktır. Allah azze ve celle nâre ateşten kapaklar, ateşten egserler, ateşten amudlarla bir takım Melâike gönderecek, o kapakları onların üzerlerine kapayacaklar, o egserlerle sıkıştıracaklar, o amudları uzatıp bastıracaklar, ne bir ruh girecek ne bir gam çıkacak bir halel kalmıyacak.

Sh:»6096

Cebbar azze ve celle Arşı üzerinde onları unutmuş gibi bırakacak, ehli Cennet naîmleriyle meşgul olacaklar, artık onlardan sonra o ehli nâr hiç bir istiğâse edemiyecekler, söz kesilecek, artık onların sözleri bir zefîr-ü şehîktan ıbaret kalacak ve işte « اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ » budur « اَللّٰهُمَّ اَجِرْنَا مِنَ النَّارِ وَاَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْاَبْرَارِ. » اهـ.

» "Allah'ım bizi cehennem ateşinden koru, iyiler ile beraber cennete dahil eyle!"